

Znalost lingvističkého systému pro vzájemné porozumění

Patrice Pognan (INALCO, Paris)

Povzetek

Medjezikovno razumevanje med slovanskimi jeziki predstavlja še skoraj neodkrito področje, predvsem če ga primerjamo z romanskimi jeziki. Videti je, da je naravno medjezikovno razumevanje tako v pisanju kot v govoru relativno omejeno: ne le, da je raven razumevanja različna v govorjeni ali pisani obliki, ampak je razlika tudi v tem, kako razumemo govor ali pisanje. Izkušnje večjezičnih zveznih držav kažejo, da je medjezikovno razumevanje večje, če so si jeziki bližji. V skupini določenih jezikov poznavanje jezikovnega sistema in še predvsem diahronnega razvoja bistveno pripomore k sposobnosti medjezikovnega razumevanja. V članku predstavljamo tak način pridobivanja sposobnosti za zahodne in jugozahodne jezike.

Ključne besede: jezikovni sistem, diahronija, predvidljivost, tipične jezikovne poteze, slovanski koreni.

Résumé

L'intercompréhension entre langues slaves est un terrain encore quasiment vierge, surtout en comparaison avec les langues romanes. Il semble qu'une intercompréhension naturelle puisse être relativement limitée tant à l'écrit qu'à l'oral (non seulement le niveau de compréhension est différent entre écrit et oral, mais ce qui est compris peut être aussi différent). L'expérience des républiques fédérales multilingues montre un degré d'intercompréhension nettement plus élevé dû à une proximité plus grande des langues en question. Dans un groupe de langues données, l'apprentissage du système linguistique, et tout particulièrement de la diachronie, permet d'accroître considérablement l'aptitude à l'intercompréhension. On présente ici une telle démarche pour les langues slaves de l'Ouest et du Sud-Ouest.

Mots-clés: système linguistique, diachronie, calculabilité, matrice de traits, racines slaves.

Když nám Roland Marti představil návrh na tematický blok s latinským názvem „intercomprehensio“ v rámci budoucího kongresu slavistů v Bělehradě, všichni jsme tušili, že to bude ve slovanské sféře premiéra.

Předběžné diskuse proběhly ve francouzštině, nevyskytl se tedy žádný terminologický problém. Hovořili jsme o „intercompréhension“¹. Problém nastal teprve ve chvíli, když jsme potřebovali najít odpovídající termín v různých slovanských jazycích. Jedině ve slovenštině bylo vybráno slovo latinského původu „interkomprehenzia“, jinde byl vždy vytvořen tzv. „kalk“. Po konzultaci s českými lingvisty² jsme se dohodli na jmenné skupině „vzájemné porozumění“³.

Vzájemné porozumění je ve Skandinávii skutečností. Dánové, Norové a Švédové si jako dědicové jedné odnože germánských jazyků navzájem bez potíží rozumějí. Je ovšem třeba podotknout, že si Skandinávci pomáhají. Škola má díky výuce mluvnice všech tří jazyků rozhodující úlohu. Není proto divu, že průkopnické práce v oblasti vzájemného porozumění románských jazyků najdeme právě u profesora Jørgena Schmitta Jensena z univerzity v dánském městě Aarhus. O tom svědčí kniha Teyssiera⁴ (Teyssier, 2004) vydaná posmrtně jeho spolupracovníky.

Vzájemné porozumění mezi románskými jazyky je už dobře známý pojem. Teyssierova kniha nenápadně uvádí zjednodušenou synchronickou i diachronickou srovnávací mluvnici románských jazyků. Opravdové vyučovací metody i odpovídající webové stránky vytvořily kolegyně Louise Dabène a Claire Blanche-Benveniste. Od profesorky Dabène a jejího následníka Degache máme systémy Galatea, Galanet i nyní platformu Miriadi. Od profesorky Blanche-Benveniste je systém EuRom4 a dnes pod vedením kolegyně Elisabethy Bonvino z římské univerzity systém Eurom5. Systém Euromania, jehož autorem je Pierre Escudé, je úplně jiného druhu. Jedná se o systém pro děti ve věku 8 až 10 let. Neprezentuje se jako vyučovací metoda vzájemného porozumění románských jazyků, nýbrž jako obyčejná vyučovací metoda standardních předmětů jako jsou zeměpis, dějepis, biologie, matematika, ... až na to, že různé odstavce textů lekcí jsou napsány v různých románských jazycích.

1 Pierre Escudé (Escudé et Janin, 2010b) nám sděluje, že okcitánský lingvista, Jules Ronjat, vynalezl termín *intercompréhension* již v roce 1913.

2 Diskuse jsme vedli především s Jarmilou Panevovou a s Evou Hajičovou.

3 Není to úplně uspokojivé. To poukazuje (jako vždy) na nutnost přemýšlení a vytváření pojmů ve vlastním jazyce, ať je to jakákoliv věda, sociální či exaktní. Názvosloví pak přirozeně následuje.

4 Paul Teyssier, profesor na Sorbonně, byl významný odborník portugalštiny. Spolupracoval s Jensenem.

V těchto systémech se vždy jedná o románské jazyky. V takovém případě se mluví o endogenním vzájemném porozumění. Systém EuroComRom je oproti tomu systém exogenního vzájemného porozumění. Je to vyučovací metoda vzájemného porozumění románských jazyků pro německy mluvící studenty.

Ve slovanském světě je tohle všechno „terra incognita“. To je o to překvapivější, že se slovanské jazyky svou blízkostí na vzájemné porozumění dokonale hodí. Za zmínku stojí „Slavic network“. Jedná se o projekt Socrates Lingua 1 vedený skupinou Univerzity Palackého v Olomouci s partnery ze slezské, z bratislavské, z lublaňské, ze sofijské univerzity a také z univerzity v německém Halle. Členové projektu jsou většinou polštinaři nebo odborníci vlastního jazyka pro cizince. Výsledkem je vysoce klasická vyučovací metoda pro začátečníky skloňovaná v pěti souběžných verzích. I když to může být zajímavé pro ty, kteří už mají znalosti ze slovanských jazyků, ke vzájemnému porozumění je to ještě příliš vzdálené. Zájem o tento obor mají spíše neslovanskí odborníci. Současně s EuroComRom existoval projekt EuroComSlav, který bohužel neuspěl. Je možné citovat německé práce (Tafel, 2009; Heinz a Kuße, 2015), projekt v Saarbrückenu nebo skromnější pařížské doktorské práce (Boudard, 2009; Labbé, 2018).

Z této skutečnosti vyplývá, že náš seminář v Bělehradě by měl mít alespoň určitý oznamovací a programový charakter a zakládací hodnotu tohoto oboru ve slovanském světě.

Co vlastně je vzájemné porozumění?

Běžná definice praví, že v dialogu mluví každý mluvčí svým mateřským jazykem a rozumí jazyku toho druhého. Ve skutečnosti se vzájemné porozumění uplatňuje mnohem víc v situacích dekodování různých textových informací v jiných většinou příbuzných jazycích. To jsou běžné okolnosti vyhledávání informací na internetu.

Přišlo se na to, že ve vícejazyčných státech je vzájemné porozumění mnohem přítomnější a aktivnější než jinde. Příkladem tohoto faktu bývaly vícejazyčné republiky Československa a Jugoslávie. Je velmi zajímavé, že skoro 30 let po rozdělení mladší generace jednoznačně tvrdí, že dalšímu jazyku případně dalším jazykům nerozumějí. V době „socialismu“ se Češi pohybovali v Jugoslávii, zvláště v Chorvatsku, bez sebemenších jazykových potíží. Dnes se mladí raději domlouvají anglicky, aniž by přemýšleli o tom, že by se mohli domlouvat jinak. Z toho všeho vyplývá, že společný život uvnitř vícejazyčného státu a hlavně kulturní život (rozhlasové a televizní zprávy, filmy, divadlo, knihy ve všech jazycích státu) vzájemné porozumění jednoznačně podporují.

Zdá se však, že vzájemné porozumění má svoje přirozené meze. Proto si myslím, že lingvistická příprava je skutečně žádoucí a že hodně pomáhá.

Již před mnoha lety jsem vytvořil výuku české gramatiky na základě západoslovanského lingvistického systému. Hlavní důraz se proto dává na učení češtiny, ale současně se získává nemalá znalost jiných příbuzných jazyků. Čeština patří do skupiny západoslovanských jazyků, kde jsou také slovenština, polština, kašubština, dolní a horní lužičtiny. K této tradiční skupině přidávám, jak to dělá Starostin (viz Blažek, 2005), jihozápadní slovanské jazyky, to jest slovinštinu a různé odrůdy srbochorvatštiny.

Lingvistický systém chápu jako souhrn všech synchronních i diachronních jevů dané skupiny jazyků. Jak to bývá zvykem v mluvnicí semitských a hamito-semitských jazyků, kde se rozlišují kořeny verbo-nominální a verbální nominální a verbo-nominální, lingvistický systém dělím také na dvě části, verbální a nominální. Sloveso se nachází jen ve verbální části. Ostatní lexikální kategorie se ocitají v obou částech. Tímto postupem získáváme dvojitý popis: vedle podstatného jména budou podstatná jména slovesná, která mají současně některé rysy podstatných jmen a některé rysy sloves.

Je možné představit jevy západoslovanského lingvistického systému ve formě matice s poznámkou, že žádný jazyk neobsahuje celou matici. Za všeslovanské rysy se mohou považovat vid a dělení hlásek na tvrdé a měkké.

Užitečnost lingvistického systému předvedu pomocí vybraných příkladů. I zjednodušený popis synchronního systému umožňuje lepší vnímání dotyčných jazyků a lepší přehled o celkové skupině. Pár dobře vybraných diachronních jevů otevírá vypočitatelnost strojovou i mentální. To umožňuje nejen rozpoznávání forem předem neznámých, ale i předvídaní podoby slov známého jazyka v neznámém jazyce. Tento poslední fenomén je pro vzájemné porozumění zvláště důležitý.

Flexivní morfologie – nominální část

Z definice lingvistického systému vyplývá pár zajímavých rysů nominální části:

- 3 rody: mužský, ženský a střední rod s dělením maskulina na 3 podtypy (rod mužský životný osobní, životný a neživotný).
- 3 čísla: singulár, duál a plurál.
- 7 pádů.

Západoslovanské jazyky mají externí ohýbání, což znamená, že mají na konci slova koncovku, která může být konsonantického nebo vokálního rázu a může být tvrdá nebo měkká. Ze staroslovanštiny ještě zbývá stopa indoevropského konsonantického „augmentu“.

Těchto stop po vzorech s augmentem je pravděpodobně nejvíc ve slovinštině:

Slovinské vzory podstatných jmen

	životné	neživotné		tvrdé	měkké
	⑤ vojvoda	⑥ kino	⑦ miza	⑫ mesto	⑬ polje
tvrdé	① potnik	② sir	⑧ cerkev	⑨ radost	⑩ stvar
měkké	③ mlinar	④ krompir			
			⑪ mati	⑭ tele	⑮ vreme
					⑯ telo
	mužský rod	ženský rod			střední rod

Takové tabulky ukazují hlavní charakteristiky nominálního ohýbání:

- opozice mezi tvrdými a měkkými koncovkami
- opozice mezi životnými a neživotnými vzory
- označení vzorů s augmentem
- označení konsonantických a vokálních vzorů

Níže uvádím příklad nominální flexe češtiny a slovenštiny:

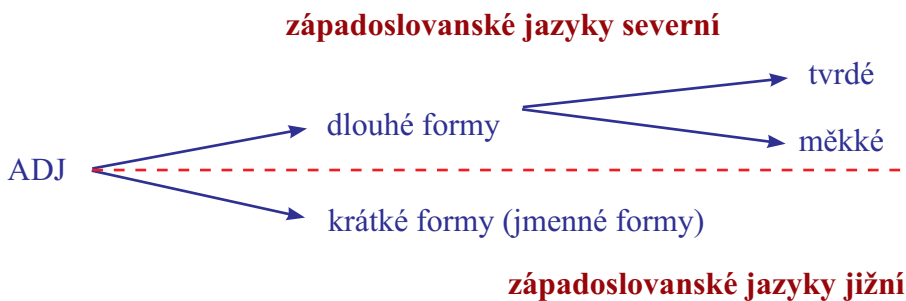
České vzory podstatných jmen

tvrdé		měkké		tvrdé		měkké	
④ předseda	④ soudce	⑤ žena	⑥ duše	⑨ město	⑩ moře		
① pán	① muž	⑧ kost	⑦ píseň	<div style="display: flex; flex-direction: column; gap: 5px;"> <div style="background-color: black; width: 15px; height: 10px; display: inline-block;"></div> životné vzory</div> <div style="background-color: green; width: 15px; height: 10px; display: inline-block;"></div> samohláska			

Slovenské vzory podstatných jmen

tvrdé		měkké		tvrdé		měkké	
② hrdina		⑤ žena	⑥ ulica	⑨ mesto	⑩ srdce		
① chlap			⑦ dlaň	<div style="display: flex; flex-direction: column; gap: 5px;"> <div style="background-color: black; width: 15px; height: 10px; display: inline-block;"></div> životné vzory</div> <div style="background-color: green; width: 15px; height: 10px; display: inline-block;"></div> samohláska			

Způsob fungování přídavného jména ve slovanských jazycích si zasluhuje trochu větší pozornost.

Zajímavé je, že krátké formy sice existují v severních jazycích, ale jsou buď v pozici přísudku nebo se vyskytují v následujících možných lexikálních podobách: přídavné jméno v krátké formě – ve funkci příslovce – nebo dokonce ve funkci podstatného jména středního rodu.

Na druhé straně, v jižních jazycích má přídavné jméno v prvním pádě nebo ve čtvrtém neživotném pádě v drtivé většině krátkou formu. Z toho vyplývá nerozlišení mezi přídavným jménem a příděstím, jak to uvidíme níže.

Flexivní morfologie – slovesná část

Dolní lužičtina a čeština představují spolu celou matici. Slovesný systém je u dolní lužičtiny úplný včetně supina, imperfekta a aoristu. Spisovná dolní lužičtina obsahuje všechny určité tvary:

nedokonavý vid	společné formy	dokonavý vid	typ
	infinitiv		
	supinum		
přítomný čas		přítom. čas (budoucí)	
rozkazovací způsob negativní		rozkazovací zp. klad.	
imperfektum		aorist	
	příděstí činné		
	přídavné jméno odvozené od příděstí činného		tvrdý
	minulý čas		
	plusquamperfektum		
	podmiňovací způsob		
	podmiňovací způsob minulý		
	budoucí čas s příděstím činným		
	budoucí čas s infinitivem		

Přítomný a budoucí čas, imperfektum a aorist v dolní lužičtině:

Infinitiv:	kupowaś	Supinum:	kupowat
-------------------	---------	-----------------	---------

<i>Přítomny čas [nedok]</i>		<i>Budoucí čas [dok]</i>	
jednotné číslo	dvojné číslo	možné číslo	
1. kupuju / -jom	kupujomej	kupujomy	
2. kupujoś	kupujotej	kupujośo	
3. kupujo	kupujotej	kupuju	

<i>Imperfactum [nedok]</i>			
jednotné číslo	dvojné číslo	možné číslo	
1. kupowach	kupowachmej	kupowchmy	
2. kupowaśo	kupowaštej	kupowaśo	
3. kupowaśo	kupowaštej	kupowachu	

		<i>Aorist [dok]</i>	
jednotné číslo	dvojné číslo	možné číslo	
1. nakupowach	nakupowachmej	nakupowchmy	
2. nakupowa	nakupowaštej	nakupowaśo	
3. nakupowa	nakupowaštej	nakupowachu	

Čeština obsahuje všechny neurčité tvary slovesa:

nedokonavý vid	společné formy	dokonavý vid	od. přídavná jména	typ
přechodník přítomný		přechodník minulý		
příd. jm. přech. př		příd. jm. přech. min.	slov. příd. jm. cílové	měkký
	přičestí trpné přít. (-m)			
	příd. jm. přič. trp. přít.			tvrdý
	přičestí trpné mon. (-n/ t)			
	příd. jm. přič. trp. min.		predikativní příd. jm.	tvrdý
	slovesné substantivum			

V češtině máme ještě například všechny formy přechodníků, dokonce i přechodníku minulého:

Přechodník minulý [dok]:

jednotné číslo				
mužský životný osobní	mužský rod životný nakupovav	mužský rod neživotný	ženský rod	střední rod nakupovavši
dvojné číslo				
mužský životný osobní	mužský rod životný	mužský rod neživotný	ženský rod	střední rod
možné číslo				
mužský životný osobní	mužský rod životný	mužský rod neživotný nakupovavše	ženský rod	střední rod

Z přechodníku minulého je pak odvozené přídavné jméno, které existuje ještě poměrně hojně ve vědeckých textech, kde označuje časový rozdíl mezi dvěma akcemi :

Přídavné jméno odvozené od přechodníku minulého [dok]:

jednotné číslo				
mužský životný osobní	mužský rod životný	mužský rod neživotný	ženský rod	střední rod
1 nakupovavší		1 nakupovavší	1 nakupovavší	1 nakupovavší
2 nakupovavšího		2 nakupovavšího	2 nakupovavší	2 nakupovavšího
3 nakupovavšímu		3 nakupovavšímu	3 nakupovavší	3 nakupovavší
4 nakupovavšího		4 nakupovavší	4 nakupovavší	4 nakupovavší
5 nakupovavší		5 nakupovavší	5 nakupovavší	5 nakupovavší
6 nakupovavším		6 nakupovavším	6 nakupovavší	6 nakupovavším
7 nakupovavším		7 nakupovavším	7 nakupovavší	7 nakupovavší
dvojné číslo				
mužský životný osobní	mužský rod životný	mužský rod neživotný	ženský rod	střední rod
1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4	4	4	4
5	5	5	5	5
6	6	6	6	6
7	7	7	7	7

množné číslo

mužský životný osobní	mužský rod životný	mužský rod neživotný	ženský rod	střední rod
1		nakupovavší		
2		nakupovavších		
3		nakupovavším		
4		nakupovavší		
5		nakupovavší		
6		nakupovavších		
7		nakupovavšími		

Myslím, že je důležité vidět všechny možnosti systému, aby si člověk uvědomil postavení dotyčného jazyka uvnitř systému. Tady je volné místo duálu, jinde to může být ve skloňování nepřítomný pátý pád, jak to bývá ve slovenštině a ve slovinštině.

Tato perspektiva je důležitá, neboť umožňuje porozumění jevům, které již neexistují v dotyčném jazyce nebo jsou zcela nejasné. Dobrým příkladem jsou neurčité tvary slovesa :

	čeština <i>kupovat</i>	slovenština <i>pracovat'</i>	polština <i>miłować</i>	slovinština <i>potovati</i>
minulé přičestí trpné	kupován	(od) pracovaný	(---) miłowano	potovan
přídavné jméno odvozené od přičestí min. trpného	kupovaný	(od) pracovaný	miłowany	potovan
podstatné jméno slovesné	kupování	pracovanie	miłowanie	potovanje
+ přídavné jméno predikativní	kupovatelný			

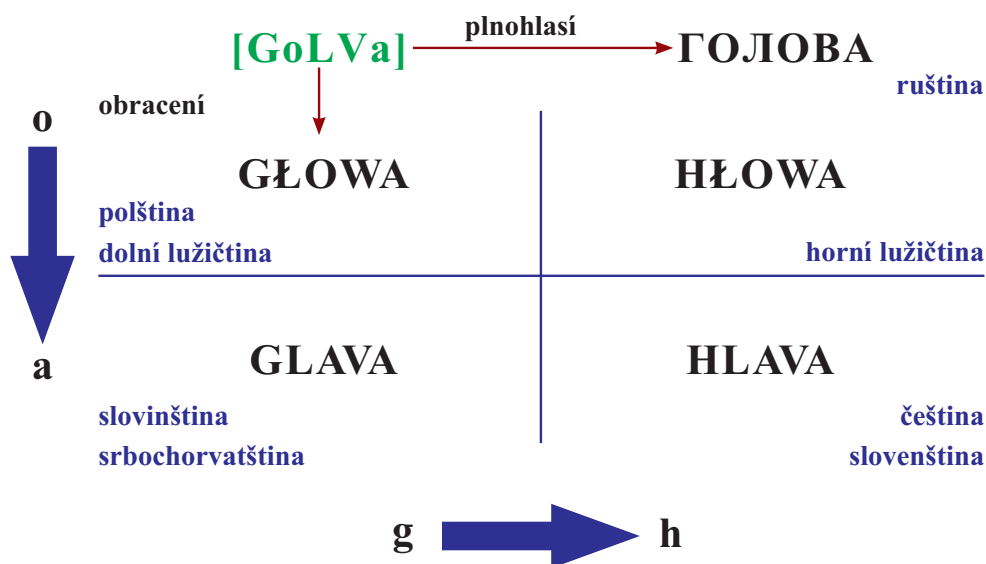
	čeština	slovenština	polština	slovinština
přechodník přítomný	kupuje/ic/ice	pracujúc	miłując	potujoč
přídavné jméno odvozené od přechodníku přítomn.	kupující	pracující	miłowający	potujoč
přechodník minulé	nakupovav/ avši/avše	(---)	umiłowawszy	(potovavši)
přídavné jméno odvozené od přechodníku minulého	nakupovavši	odpracovavši	---	---
+ přídavné jméno cílové	kupovací			

Čeština jasně ukazuje, že přídavné jméno « kupovaný » je odvozené od minulého přičestí trpného « kupován ». Slovenština to už překvapivě nevidí, protože

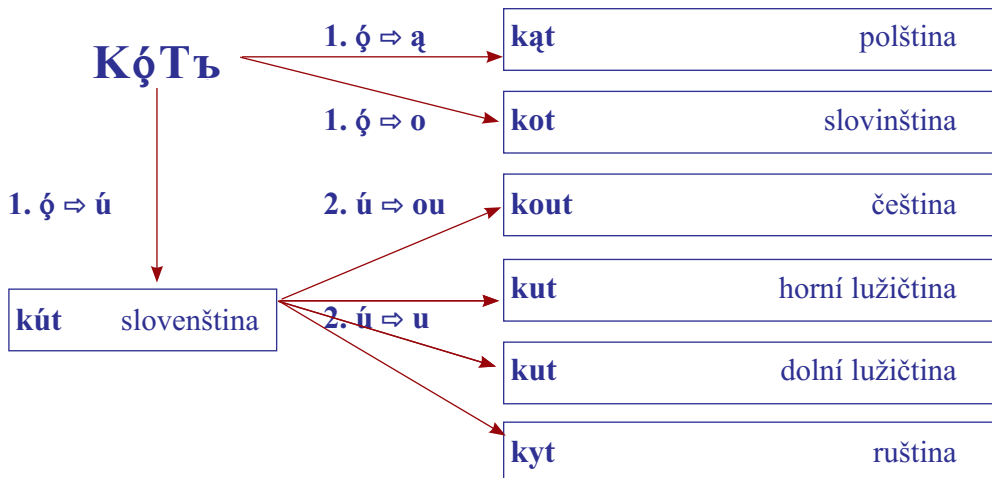
nahrazuje přičestí přídavným jménem. Polština ztratila všechny formy kromě formy středního rodu v jednotném čísle a slovinština nemůže systémově rozeznávat přičestí a přídavné jméno, protože v jižních slovanských jazycích má přídavné jméno jedině krátké koncovky, totiž koncovky přičestí. Jinde může čeština vysvětlovat podstatu „děř“, např. přechodníku minulého a od něj odvozených přídavných jmen.

Diachronní lingvistický systém

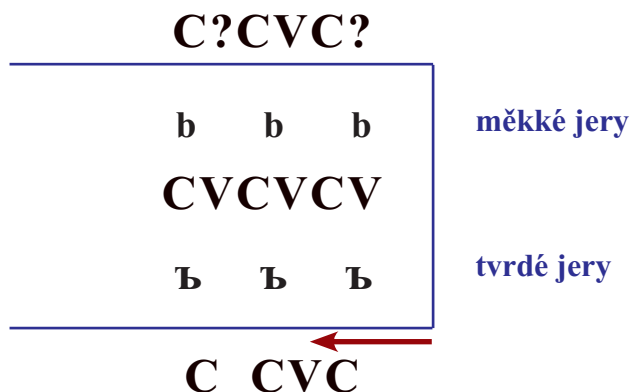
Uvedu jen pár velmi ilustrativních příkladů, které dokážou velký přínos historické mluvnice. Nejzákladnějším příkladem bude určitě metateze. Jedním pohledem a dvěma pravidly ovládá člověk fenomén metateze v osmi jazycích:

Další možnosti vzájemného porozumění přináší vývoj nosových samohlásek. Nejlepším příkladem je nosovka „q“ s dlouhým stoupajícím tónem. Pořadí jevů, jež uvádím, nemá nic společného s historickým vývojem. Jedná se pouze o pořadí užitečné pro automatické generování. A v tomto záměru je velmi praktická slovenská forma. Na jejím základě se získá několik dalších forem: ve skupině západoslovanských jazyků jedině čeština a slovenština označují délku v písmu. Polština a slovinština mají osobitou změnu. Dlouhé slovenské „u“ se změnilo v češtině na „ou“ a v ostatních jazycích ztratilo délku.

Další velmi důležitou znalostí je zánik a vokalizace jerů. Havlíkovo pravidlo vysvětluje celý vývoj tohoto jevu jednoduchým způsobem.

Jery, které jsou krátké vokalické prvky⁵, se počítají od konce slova. Během vývoje jazyka se liché jery ztratily a sudé jery změnilly na samohlásky. Tato změna dopadla různě: na příklad „e“ pro oba jery v češtině a v polštině, „a“ v srbochorvatštině, „a“ nebo „e“ pro oba jery ve slovinštině. V ruštině, makedonštině a bulharštině se rozlišuje druh vokalizace podle původního jeru. Na základě těchto jazyků (hlavně díky ruštině, která je z těchto jazyků nejznámější) se určuje původní jer.

5 Jery, jako všechny slovanské prvky, znají opozici tvrdosti.

	měkký jer (Ь)	tvrdý jer (Ъ)
čeština	e	e
polština	e	e
lužičtina	e	e
slovenština (západ a východ)	e	e
slovenština (střed)	e (o) a	o / e a
slovinština	e / a	e / a
srbochorvatština	a	a
ruština	e	o
makedonština	e	o
bulharština	e	Ъ

Znalost vývoje jerů značně pomáhá při osvojení morfologie slovanských jazyků. Je potom jasné, proč končí podstatná jména mužského rodu většinou na souhlásku a proč bývá vsuvná samohláska v druhém pádě množného čísla.

Znalost tabulky pomáhá pro vnímání multilingvismu a pro vzájemné porozumění.

Představené jevy patří do úrovně fonologie a morfologie západoslovanských jazyků. Obor lexika je také důležitý a znamená pro vzájemné porozumění velký přínos. Je tady třeba se opřít o tu nejstálější společnou část slovní zásoby, totiž o kořeny. Slova se různě změnila až dokonce na protikladné významy, např. ve slovinštině slovo „otrok“ znamená „dítě“.

Představím příklad, který by měl být přesvědčivý:

ruština:	ГЛяД	ГЛяД-этъ вз-ГЛяД
čeština:	HLeD	po-HLeD HLeD-ět HLeD-at
	HLíD	HLíD-at
slovenština:	HLiaD	vz-HLiaD-at' ku komu
	HĹaD	za-HĹaD-iet' sa na koho /čo
polština:	GLąD	o-GLąD-ać
dolní lužičtina:	GLěD	GLěD-aś GLěD-ałk-o
horní lužičtina:	HLaD	HLaD-ać HLaD-awk-o (zrcadlo)

slovinština:	GLeD	GLeD-ati
srbochorvatština:	GLeD	GLeD-ati
		GLeD-al-išt-e (HLeD-išt-ě)

Závěrem bych rád podotkl, že jsem uvedl jen pár příkladů. Myslím, že adekvátní předložení diachronních a synchronních mluvnických prvků určité jazykové skupiny a od nich odvozené vypočitatelnosti představuje výhodné východisko pro vzájemné porozumění a pro práci s texty nestudovaných příbuzných jazyků.

Literatura

- Blanche-Benveniste, Claire (dir.), 1997: *EuRom4: Méthode d'enseignement simultanée des langues romanes*. La Nuova Italia, Firenze.
- Blažek, Václav, 2005: *On the internal classification of Indo-European languages: survey*, *Linguistica ONLINE*, ISSN 1801-5336. <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/blazek/bla-003.pdf>.
- Bonvino, Elisabetta et al., 2011: *Eurom 5, Lire et comprendre 5 langues romanes*. Milan: Hoepli.
- Boudard, Patrice, 2009: « *Intercompréhension entre locuteurs de l'Union européenne: exemple entre locuteurs du français et locuteurs du slovaque* », thèse de doctorat sous la direction de Patrice Pognan. Paris: INALCO.
- Caddéo, Sandrine, Marie-Christine Jamet, 2013: *L'intercompréhension: une autre approche pour l'enseignement des langues*. Paris: Hachette.
- Dabène, Louise, Christian Degache, 1996: *Comprendre les langues voisines*, ELA n° 104. Paris: Didier Erudition.
- Dabène, Louise, 2002: *Comprendre les langues voisines, pour une didactique de l'intercompréhension*, *Babylonia*, n°2/02, 14-16.
- Escudé, Pierre, Pierre Janin, 2010a: *Le point sur l'intercompréhension, clé du plurilinguisme*. Paris: CLE International.
- Escudé, Pierre, Pierre Janin, 2010b: *L'école, la langue unique et l'intercompréhension: obstacles et enjeux de l'intégration*. *Synergies Europe*, 115-125.
- Escudé, Pierre, 2015: *L'intercompréhension intégrée: apprendre en apprenant par les langues*. Potolia, Anthippi, Diana Jamborova Lemay (eds.): *Enseignement/apprentissage des langues et pratiques numériques émergentes*. Paris: Editions des Archives Contemporaines, 15-26.

- Gebauer Jan, Václav Ertl, 1926: *Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitel-ské*. Praha: Československa graficka unie.
- Heinz, Christof, Holger Kuße, 2015: *Slawischer Sprachvergleich für die Praxis. BiblionMedia*. München: Specimena Philologiae Slavicae.
- Labbé, Grégoire, 2018: *Fondements linguistiques et méthodologiques de la didactique de l'inter-compréhension slave : le cas des langues slaves de l'ouest et du sud-ouest*, thèse de doctorat sous la direction de Patrice Pognan et Thomas Szende. Paris: INALCO.
- Schmitt-Jensen, Jørgen, 1997: « *L'expérience danoise et les langues romanes* », *L'intercompréhension: le cas des langues romanes, Le français dans le monde, Recherches et applications*, 15-26.
- Tafel, Karin, 2009: *Slavische Interkomprehension: eine Einführung*.Tubingen: Gunter Narr Verlag.
- Teyssier, Paul, 2004: *Comprendre les langues romanes. Du français à l'espagnol, au portugais, à l'italien et au roumain. Méthode d'intercompréhension*. Paris: Chandeigne.
- Eurom5: <http://www.eurom5.com/>
- Euromania: <http://www.euro-mania.eu>
- Miriadi: <https://www.miriadi.net/>
- Slavic: www.slavic-net.org
- Konzultace těchto webových stránek: 05/03/2019.